

Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστημίου Αθηνών

**ΜΟΡΦΕΣ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΥΠΡΟΣ**

(Διάλεξη που διοργανώθηκε από τον Δήμ Λεμεσού)

Εισαγωγή	1
I. Κύπρος και Ανθρώπινα Δικαιώματα	3
II. Μορφές Κρατών και Κυπριακό.....	5
1. Η Ομοσπονδία Κρατών («Συνομοσπονδία»).....	6
2. Το ομοσπονδιακό Κράτος.....	9
3. Το Ενιαίο Κράτος	10
III. Μορφές Πολιτευμάτων και Κυπριακό	12
1. Προεδρικό και Κοινοβουλευτικό σύστημα	12
2. Δημοκρατία και αντιπροσωπευτικό σύστημα.....	13
3. Η Δημοκρατία των Πολιτών	14
α) Η νομοτελειακή μετάβαση στη Δημοκρατία των Πολιτών	14
β) Οι θεσμοί άμεσης Δημοκρατίας ως απάντηση στη κρίση.....	15
γ) Δημοψήφισμα για το Κυπριακό.....	18
Επίλογος.....	19

Εισαγωγή

Κύριε Δήμαρχε, Κυρίες και Κύριοι

Είναι πράγματι για μένα μεγάλη χαρά και συγκίνηση να βρίσκομαι ακόμα μια φορά στην Κύπρο, ανάμεσα σε φίλους, σε συμφοιτητές και σε φοιτητές μου. Οι δεσμοί μου με την Κύπρο είναι πράγματι πολύ παλιοί. Εμείς στην Ελλάδα μεγαλώσαμε με βιώματα για την Κύπρο. Ζήσαμε τα γεγονότα μακριά βέβαια, όχι όπως εσείς, δεν τολμούμε να το πούμε, αλλά

έχουν χαρακτηρί βαθιά στην συνείδηση μας ορισμένα πράγματα, τα οποία, η γενιά η δική μου τουλάχιστον, δεν μπορεί ποτέ να ξεχάσει. Γι αυτό ειλικρινά πιστεύω ότι οι Έλληνες της Ελλάδας έχουνε βαθιά στο μυαλό τους το κυπριακό και ποτέ δεν θα το βγάλουν από εκεί, παρά μόνο με την επίλυσή του.

Ειλικρινά πιστεύω ότι η Κύπρος βρίσκεται στην συνείδηση όλου του κόσμου, γιατί πολεμάει για ελευθερία και δικαιοσύνη. Έχει κερδίσει ένα πολύ μεγάλο τίτλο, τον τίτλο του μάρτυρα, είναι ένα σύμβολο της σύγχρονης εποχής. Σε πείσμα εκείνων που επιδιώκουν το αντίθετο, η Κύπρος υπάρχει και θα υπάρχει πάντα. **Όσοι προσπαθούν να την μικρύνουν εδαφικά τόσο την μεγαλώνουν στην συνείδηση των ανθρώπων που αγωνίζονται για ελευθερία και δικαιοσύνη. Όταν η ανθρωπότητα σκύψει και ζητήσει γονατιστή συγγνώμη από την Κύπρο, τότε θα αρχίσει να υπάρχει ελπίδα για τον κόσμο.**

Το κυπριακό ζήτημα ξεκίνησε από τον δίκαιο και άνισο ανταποικιοκρατικό αγώνα μιας χούφτας γενναίων ανθρώπων, που ύψωσαν το ανάστημά τους στον αποικιοκρατικό λέοντα. Κι ενώ το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης εφαρμόζεται στην μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων σύμφωνα με τις βασικές αρχές του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, η Κύπρος αυθαίρετα εξαιρέθηκε από αυτό το δικαίωμα. Το δημοψήφισμα που διεξήχθη με την πρωτοβουλία της Αρχιεπισκοπής δεν ελήφθη υπόψη και στην συνέχεια βλέπουμε το κυπριακό πρόβλημα να δημιουργείται από την εισβολή και κατοχή μεγάλου μέρους της Κύπρου. Είναι βέβαιο, ότι το κυπριακό ζήτημα δεν αποτελεί απλά μια διακοινοτική διαφορά, είναι ένα θέμα διεθνές, ένα θέμα που αφορά την διεθνή κοινότητα. Είναι αλήθεια, πράγματι, ότι εδώ στην Κύπρο δοκιμάζεται αυτή η ίδια η υπόσταση των Διεθνών Οργανισμών, αυτό το ίδιο το Διεθνές Δίκαιο. Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας υπάρχουν. Όμως δεν υπάρχει η βούληση επιβολής τους από εκείνους που έχουν την δύναμη να τις επιβάλουν. Και αποτελεί πράγματι ειρωνία και πρόκληση για την κοινή λογική, όταν το 2000 ξεσπούν πόλεμοι στο όνομα της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ταυτόχρονα δεν αναλαμβάνεται καμμία δράση εκεί όπου τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν, στην κυριολεξία, βιαστεί.

Προσεγγίζοντας όλο και περισσότερο το ζήτημα της Κύπρου, αντιλαμβάνεται κανείς, ότι δεν πρόκειται για ένα νομικό θέμα. Πρόκειται για ένα ζήτημα βαθύτατα πολιτικό. Δεν είναι ένα θέμα αναζήτησης κάποιας πολιτικής συνταγής, η οποία δήθεν προϋπάρχει και αν την βρούμε, έχουμε βρεί την λύση στο πρόβλημα. Καμιά λύση δεν μπορεί να δοθεί αν δεν υπάρξει η πολιτική βούληση για να δοθεί η λύση αυτή.

Αυτή η παραδοχή αποτελεί απαραίτητη βάση και θα πρέπει να προς αυτή να προσδιορίζουμε και πάνω σε αυτή να προσγειώνουμε τις επιστημονικές μας αναζητήσεις, οι οποίες είναι χρήσιμες ασφαλώς μέχρι εκεί, που μπορούν να καταστήσουν τον καθένα από εμάς, τον κάθε πολίτη κοινωνό των βασικών προσεγγίσεων και εννοιών του όλου θέματος και μπορούν να ξεδιαλύνουν τις σημαντικότερες πλευρές του κυπριακού. Γιατί όσο πιο καλά γνωρίζουμε το θέμα τόσο πιο καλά μπορούμε να πολεμήσουμε γι αυτό. Θα φροντίσω η εισήγησή μου να είναι σύντομη. Τα περισσότερα που έχω να πω, θα ήθελα να τα πω στα πλαίσια ενός διαλόγου, που αμέσως μετά θα ακολουθήσει, παρά υπό την μορφή μονόλογου. Ο εκτενής διάλογος είναι η πάγια μέθοδος που ακολουθώ στις ομιλίες μου μετά το πέρας της εισήγησης και χαίρομαι ιδιαίτερα που σε λίγο θα δεχθώ τις δικές σας ερωτήσεις.

Το θέμα μου είναι «Μορφές κρατών και πολιτευμάτων και σύγχρονη Κύπρος». Θα αναφερθώ σε τρία βασικά σημεία: το πρώτο, αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, το δεύτερο τις μορφές κρατών και το τρίτο τις μορφές των πολιτευμάτων.

1. Κύπρος και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Το πρώτο σημείο λοιπόν είναι ανθρώπινα δικαιώματα και κράτος της Κύπρου. Είναι αλήθεια, κυρίες και κύριοι, ότι πρέπει νάμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί όταν μιλάμε στην Κύπρο για ανθρώπινα δικαιώματα. Όπως λέμε συνήθως, «δεν μιλάς για σκoinί στο σπίτι του κρεμασμένου». Οι Κύπριοι έχουν βιώσει όσο ίσως κανένας άλλος το τι σημαίνει να σου αφαιρούν στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Η δική μου βέβαια

προσέγγιση στο σημείο αυτό, κατευθύνεται κυρίως στο να καταδείξει, ότι η θέσπιση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί, μία απευθείας στόχευση στο κέντρο του στόχου του κυπριακού ζητήματος. Με άλλα λόγια η θέσπιση και η ελεύθερη άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί κατά κάποιο τρόπο μια υπέρβαση στην αναζήτηση της καλύτερης μορφής κράτους και της καλύτερης μορφής πολιτεύματος που ψάχνουμε για την Κύπρο. Διότι αν εφαρμοστούν, ειλικρινά τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους τους κατοίκους της μεγαλονήσου, αποσημασιοποιούνται, χάνουν την σημασία τους, πολλά άλλα νομικά, οργανωτικά ζητήματα.

Η ελευθερία διακίνησης, η ελευθερία εγκατάστασης και το δικαίωμα περιουσίας, τρεις βασικές ελευθερίες - οι οποίες δεν έχουν θεωρητικά μεγαλύτερη σημασία από όλες τις άλλες - αυτές οι ελευθερίες που βρίσκονται στην συμφωνία Μακαρίου- Ντενκτάς και αργότερα Κυπριανού- Ντενκτάς μπορούν να εφαρμοστούν σε ενιαίο κράτος, αλλά και σε ομοσπονδιακό σύστημα, δηλαδή μπορούν να εφαρμοστούν ανεξάρτητα από γενικότερες οργανωτικές μορφές. Οι ελευθερίες αυτές μπορούν να εφαρμοστούν και εφαρμόζονται ήδη ακόμη και σε διακρατικές ενώσεις, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου ήδη έχει διασφαλίσει την ελευθερία διακίνησης, την ελευθερία εγκατάστασης και το δικαίωμα περιουσίας. Άρα λοιπόν η θέσπιση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι δυνατή σε διάφορες κρατικές μορφές και από την άποψη αυτή ανεξάρτητη από την ειδικότερη οργανωτική μορφή του κράτους.

Ταυτόχρονα όμως βλέπουμε, ότι η θέσπιση των δικαιωμάτων αυτών συγκεκριμενοποιεί από την πλευρά της την μορφή του κράτους και τη μορφή του πολιτεύματος, γιατί μόνο όταν υπάρχουν συνταγματικά δικαιώματα μπορούμε να μιλήσουμε για κράτος δικαίου και όποια μορφή και να έχει η κυπριακή δημοκρατία δεν μπορεί παρά να είναι δημοκρατία, να είναι κράτος δημοκρατικό, να είναι κράτος δικαίου. Και αυτή η οικοδόμηση στις αρχές του κράτους δικαίου βασίζεται στη θέσπιση συνταγματικών δικαιωμάτων. Άλλωστε, κυρίες και κύριοι, η μορφή πολίτη, το πρότυπο μοντέλο πολίτη και η μορφή κράτους συνδέονται πάρα πολύ στενά. Τα ίδια τα συνταγματικά δικαιώματα

αποτελούν ουσιαστικά στοιχεία, της ίδιας της μορφής του κράτους. Όπως είπα και πριν, είναι αλήθεια ότι αυτές οι τρεις βασικές ελευθερίες αποκτούν στη σημερινή κυπριακή πραγματικότητα μια ιδιαίτερη σημασία και ένταση. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι άλλες ελευθερίες είναι δευτερεύουσες. Άλλωστε το σύστημα των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ενιαίο. Αναφέρεται αναγκαία στα πολιτικά, τα οικονομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα.

Το σύνολο των πολιτικών δικαιωμάτων αποτελεί την βάση και προσδιορίζει την δημοκρατία, την συγκεκριμένη αυτή μορφή πολιτεύματος. Το σύνολο των κοινωνικών δικαιωμάτων προσδιορίζει παράλληλα και την μορφή του κράτους που ονομάζουμε κοινωνικό κράτος και παράλληλα η θέσπιση συγκεκριμένης μορφής οικονομικών δικαιωμάτων προσδιορίζει από την πλευρά της συγκεκριμένη μορφή οικονομικού κράτους. Συμπερασματικά, αυτό το οποίο πιστεύω είναι ότι όχι μόνο στις διαπραγματεύσεις, αλλά και παντού, όπου συζητείται το κυπριακό θέμα, θα πρέπει να τίθεται σαν πρωταρχικό σημείο το ζήτημα των συνταγματικών δικαιωμάτων έξω και πέρα από οποιαδήποτε άλλη τεχνική, τεχνοοργανωτικής μορφής συζήτηση. Η συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι διαφορετική από τη συζήτηση για την μορφή της Κυπριακής Δημοκρατίας, είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα και θα έλεγα ότι αποτελεί και την βάση του. Η σύνδεση αυτή αφορά όλες τις μορφές του κράτους και όλες τις μορφές πολιτευμάτων.

II. Μορφές Κρατών και Κυπριακό

Όσον αφορά το δεύτερο σημείο, πολύ συνοπτικά, δηλαδή στις μορφές κρατών, θα θεωρήσω βέβαια δεδομένη την έννοια του κράτους και δεν έχει κανένα νόημα να προχωρήσω σε κάποια θεωρητική ανάλυση στο σημείο αυτό. Μιλάμε για κράτος και εννοούμε μια οργανωμένη συνύπαρξη ανθρώπων κάτω από την ίδια εξουσία, που κατοικούν σε συγκεκριμένη εδαφική περιφέρεια, μια συγκεκριμένη επικράτεια. Τα στοιχεία του κράτους είναι τρία, είναι ο λαός, η χώρα και η εξουσία, όπως διδάσκει η κλασική θεωρία του συνταγματικού δικαίου.

Είναι τρεις οι βασικές μορφές κράτους και άρα τρεις είναι και οι βασικές λύσεις του Κυπριακού. Μέσα σε αυτά τα τρία βασικά πλαίσια

μπορούν ασφαλώς να σχεδιασθούν και διάφορες παραλλαγές. Οι τρεις βασικές μορφές είναι οι εξής:

(α) Είναι πρώτον η ίδρυση του διακρατικού οργανισμού, αυτό που στην Κύπρο λέτε «συνομοσπονδία». Στο συνταγματικό δίκαιο το ονομάζουμε με τον όρο ομοσπονδία κρατών.

(β) Είναι δεύτερον η λύση του ομοσπονδιακού κράτους, για αυτό αποφεύγω να πω ομοσπονδία κρατών για να ξεχωρίζει καλύτερα η δεύτερη ονομασία. Άρα λοιπόν, πρώτον διακρατικός οργανισμός- και θα το εξηγήσω- δεύτερον ομοσπονδιακό κράτος και

(γ) τρίτον η λύση του ενιαίου κράτους.

Αυτά αποτελούν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο είναι δυνατή η επεξεργασία μερικότερων λύσεων, μερικότερων συνδυασμών. Υπάρχουν βέβαια ορισμένα πλαίσια και το λέω αυτό γιατί ανάλογα με τις απαιτήσεις οι οποίες εγείρονται εκεί ώστε δεν μπορείς να αρχίσεις κάτι χωρίς ταυτόχρονα να περνάς σε μίαν άλλη μορφή οργάνου. Ανάμεσα στις τρεις αυτές λύσεις υπάρχουν κοινά σημεία. Ειλικρινά πιστεύω, ότι για το κυπριακό πρόβλημα η καλύτερη λύση είναι το ενιαίο κράτος, ότι το ομοσπονδιακό κράτος είναι μια λύση η οποία συμβιβαστικά μπορεί να δώσει πολλούς καρπούς και για τις δύο πλευρές. Αν υπήρχε πολιτική βούληση, όπως είπα και πριν, έξω και πέρα από τις ειδικότερες οργανωτικές μορφές το κυπριακό πρόβλημα μπορεί να βρεί την λύση του. Βέβαια η πρώτη λύση, η λύση του διακρατικού οργανισμού, είναι και η πιο ξένη στη συνταγματική ιστορία της Κύπρου και θα έλεγα ότι δεν είναι δυνατό να επιβάλλουμε λύσεις ξένες προς το συνταγματικό και πολιτικό παρελθόν μιας χώρας διότι έτσι πλέον ταυτόχρονα υπονομεύεις το μέλλον.

1. Η Ομοσπονδία Κρατών («Συνομοσπονδία»)

Ήθελα να αρχίσω από τις ομοσπονδίες κρατών. Η ομοσπονδία κρατών, αυτό που είπα πριν διακρατικό οργανισμό, είναι κάτι που εδώ στην Κύπρο αποδίδεται όπως είπα και πριν με τον όρο συνομοσπονδία. Πρέπει να ξεκαθαρίσω τα εξής: μιλάμε για ομοσπονδία κρατών, δηλαδή για συνομοσπονδία, και εννοούμε με βάση συνθήκη του

διεθνούς δικαίου, διαρκή συνεργασία κυριάρχων κρατών, για την επίτευξη ενός ή περισσότερων σκοπών. Άρα έχουμε περισσότερα κράτη, κυρίαρχα, τα οποία επιδιώκουν να επισυνάψουν μια σύμβαση διεθνούς δικαίου και επιδιώκουν έναν ή περισσότερους σκοπούς. Η ομοσπονδία κρατών δεν είναι κράτος, δεν είναι κρατικό μόρφωμα, άρα η λεγόμενη συνομοσπονδία δεν είναι κράτος, το ίδιο. Αποτελεί συνεργασία, αποτελεί συνένωση, ένωση κυριάρχων κρατών, μια σχέση διεθνούς δικαίου. Οι σκοποί της ομοσπονδίας κρατών μπορεί να είναι ένας ή περισσότεροι. Μπορεί να είναι οικονομικοί σκοποί, σκοποί αμυντικοί ή και τα δύο ή και άλλου περιεχομένου. Άλλο χαρακτηριστικό της συνομοσπονδίας αυτής είναι η έλλειψη κεντρικής εξουσίας. Αυτό είναι και το χαρακτηριστικό γνώρισμα, δεν υπάρχει δηλαδή κεντρική εξουσία. Ο συντονισμός των κρατών- μελών ανατίθεται σε ένα ή περισσότερα όργανα, τα οποία συγκροτούνται από εκπροσώπους των κρατών- μελών που αποτελούν την συνομοσπονδία. Οι αποφάσεις των οργάνων λαμβάνονται είτε ομόφωνα ή με μεγάλη πλειοψηφία, σε πολλές περιπτώσεις επιφυλάσσει το δικαίωμα αρνησικυρίας, το βέτο, το οποίο άλλοτε υπάρχει και άλλοτε δεν υπάρχει, δεν είναι όμως ουσιαστικό στοιχείο της συνομοσπονδίας. Κατά κανόνα, οι αποφάσεις αυτές αποκτούν υποχρεωτικό χαρακτήρα και μετατρέπονται σε εσωτερικό δίκαιο μέσα από την διαδικασία, η οποία προβλέπεται από τα συντάγματα του κάθε κράτους- μέλους της συνομοσπονδίας. Βέβαια, η ένωση αυτή συνεπάγεται και περιορισμούς που αφορούν τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Πάρα πολύ σύντομα, να πω το εξής ότι ενώ δεν είναι μορφή κράτους, αναγκάστηκα να το αναφέρω αυτό, για τρεις λόγους: πρώτον για λόγους πολιτικής συστηματοποίησης, δεύτερον γιατί ξέρω πολύ καλά ότι εδώ στην Κύπρο προτείνεται από ορισμένους αυτή η λύση, από μια συγκεκριμένη πλευρά, τρίτον διότι η συνομοσπονδία κρατών υπήρξε ο πρόγονος του ομοσπονδιακού κράτους. Έχουμε ομοσπονδίες κρατών που εξελίχθηκαν σε ομοσπονδιακό κράτος συνενώθηκαν περισσότερο. Είναι πολλά τα παραδείγματα αυτά, κυρίως μιλάμε για την τελωνειακή ένωση της Γερμανίας, η οποία εξελίχθηκε στο Γερμανικό κράτος, όπως το γνωρίζετε, υπήρχε η τελωνειακή ένωση της Ιταλίας η οποία εξελίχθηκε στο ιταλικό κράτος όπως γνωρίζετε. Όπως τα

πάντα έτσι και αυτό έχει την πηγή του στην αρχαία Ελλάδα. Οι πρόγονοι των ομοσπόνδων κρατών και των ομοσπονδιών είναι οι περίφημες αμφικτιονίες της ελληνικής αρχαιότητας, οι ενώσεις δηλαδή των αρχαίων ελληνικών πόλεων, οι συμπολιτείες διαφορετικά όπως οι δύο περίφημες συμπολιτείες, η Αχαϊκή και η Αιτωλική συμπολιτεία.

Απαραίτητο είναι στο σημείο αυτό να προσθέσω συμπληρωματικά το εξής. Κυρίως την τελευταία εικοσαετία, στο διεθνή χώρο αρχίζουν και αναπτύσσονται ορισμένα μορφώματα νέας, αν θέλετε, υφής και υπόστασης, μορφώματα τα οποία αρχίζουν να ξεφεύγουν από το κλασικό μοντέλο των διεθνών οργανισμών, δεν είναι λόγου χάριν κάτι όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ή όπως η Κοινωνία των Εθνών, αλλά είναι συνενώσεις κρατών περισσότερο συνεκτικές. Είναι οι λεγόμενες «περιφερειακές ενώσεις». Ίσως ο όρος δεν είναι ιδιαίτερα επιτυχημένος αλλά πολλοί ήδη τον χρησιμοποιούν και περίπου έχει καθιερωθεί. Αυτές οι ενώσεις αποτελούνται από περισσότερα κράτη, κατά κανόνα γειτονικά κράτη, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως είναι η Ένωση των Αραβικών Κρατών, όπως είναι η Ένωση των Κρατών της Νότιας Αμερικής. Στις Περιφερειακές Ενώσεις βλέπουμε ακριβώς, ότι η συνεκτικότητα έχει προχωρήσει σε ένα τέτοιο βαθμό ώστε να δημιουργούνται μορφώματα, τα οποία να μεν είναι υπερκρατικά, να μεν είναι διακρατικά, αλλά οι δεσμοί τους είναι πολύ πιο ισχυροί από εκείνους του κλασικού μοντέλου του διακρατικού οργανισμού. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα πράγμα για μας, για την Ελλάδα και για την Κύπρο είναι ακριβώς η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί ένα ενδιάμεσο Οργανισμό ανάμεσα στο Διεθνή Οργανισμό, με πολύ όμως πυκνότερο συνεκτικό ιστό, ο οποίος ενώνει τα κυρίαρχα κράτη.

Αφήνω προς το παρόν αυτό το θέμα, το οποίο ελπίζω ότι θα συζητήσουμε αργότερα. Απλά να σημειώσω, όπως τόνισα και προηγουμένως, ότι αυτή η λύση της ομοσπονδίας κρατών αποτελεί και την πλέον απόμακρη, πιστεύω και εγώ, λύση για το κυπριακό ζήτημα, βασιζόμενος κυρίως στο ότι είναι η περισσότερη ξένη προς τη συνταγματική ιστορία της Κύπρου. Η Κύπρος είναι ενιαίο κράτος, είναι κάτω από το σύνταγμα της ενιαίο κράτος, οπότε από κει και πέρα δεν μπορούμε να μιλάμε για τη διάσταση, για τη διχοτόμηση, αν θέλετε, σε δύο κράτη, από ένα σε δύο κράτη. Είναι μια εντελώς διαφορετική λογική,

2. Το ομοσπονδιακό Κράτος

Υπάρχει δεύτερον, το ομοσπονδιακό κράτος. Ομοσπονδιακό κράτος είναι μια ενδιάμεση λύση ανάμεσα το ενιαίο και στην ομοσπονδία κρατών. Αντίθετα από την ομοσπονδία κρατών, το ομοσπονδιακό κράτος είναι κράτος στη κυριολεκία του όρου, είναι κυρίαρχο κράτος. Το ομοσπονδιακό κράτος αποτελείται και αυτό από περισσότερα ομόσπονδα κρατίδια, (σκόπιμα χρησιμοποιούν τον όρο «κρατίδια» και αποφεύγω τον όρο «κράτη» -αν και ευρέως χρησιμοποιείται – για να αποφεύγεται η σύγχυση και να δημιουργείται ευκρονής διάκριση. Άρα λοιπόν ένα ομοσπονδιακό κράτος αποτελείται από περισσότερα ομόσπονδα κρατίδια. Από άποψη διεθνούς δικαίου, τα ομόσπονδα «κράτη», δηλαδή τα κρατίδια, δεν έχουν διεθνή υπόσταση, δεν είναι υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, δεν έχουν διεθνή εκπροσώπηση. Μιλάμε για ομοσπονδιακό κράτος και κεντρική εξουσία, η οποία υπάρχει και είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα και το οποίο διακρίνει και άλλα από την ομοσπονδία κρατών. Το κεντρικό ομοσπονδιακό κράτος έχει βασικές αρμοδιότητες, νομοθετικές και άλλες, αλλά κυρίως έχει στα χέρια του την εξωτερική πολιτική, έχει την άμυνα και έχει την οικονομία της χώρας. Αυτά τα τρία βασικά, παρά το γεγονός ότι βλέπουμε ότι και τώρα δεν γίνονται υποχωρήσεις στο πλαίσιο των περιφερειακών ενώσεων για τις οποίες μίλησα προηγουμένως. Από κει και πέρα λοιπόν έχουμε το ομοσπονδιακό κράτος και τα κρατίδια. Κάθε κρατίδιο έχει το δικό του σύνταγμα. Όπως η Γερμανία, που έχει δεκαέξι κρατίδια. Έχει το δικό του σύνταγμα, έχει δική του νομοθετική εξουσία, εκτελεστική εξουσία και δικαστική εξουσία. Ανάμεσα στην ομοσπονδία, την κεντρική διοίκηση και τα κρατίδια, υπάρχουν αρμοδιότητες τριών ειδών : υπάρχει, πρώτον, η αποκλειστική αρμοδιότητα της ομοσπονδίας, η οποία αναφέρεται κυρίως στους τρεις τομείς που ανέφερα προηγουμένως, δηλαδή την άμυνα, την εξωτερική πολιτική και την οικονομία. Υπάρχει, δεύτερον ένα πεδίο σε πολλές περιπτώσεις που είναι της αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατιδίων.

Υπάρχει και τρίτον μια περιοχή μικτή, όπου συνυπάρχουν η αρμοδιότητα της κεντρικής εξουσίας και των εξουσιών αυτών. Μιλάμε λοιπόν για κρατίδια, όχι για κυρίαρχα κράτη, μιλάμε ότι δεν υπάρχει εκπροσώπηση στο διεθνές δίκαιο

και σε αυτά τα κρατίδια οι διάφοροι λαοί, οι διάφορες γλώσσες τα αποδίδουν με διάφορες ονομασίες, όπως λόγου χάριν πολιτεία, όπως είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αλλού λέγονται περιφέρειες, αλλού λέγονται καντόνια, αλλού λέγονται ομόσπονδα κράτη και αυτός είναι και ο όρος που έχει επικρατήσει.

Πράγματι εάν δει κανείς το ζήτημα της Κύπρου, θα έλεγα ότι δεν αποτελεί βέβαια την ιδανική λύση το ομοσπονδιακό κράτος για την Κύπρο. Αποτελεί όμως θα έλεγα ένα δείγμα δεν θα ήθελα να πω αξιοπρεπούς υποχώρησης, αλλά λογίκευσης στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων και πράγματι υπάρχουν πολλά πλεονεκτήματα, αλλά και μειονεκτήματα. Θα μπορούσε δηλαδή στο και στο πλαίσιο της οργανωτικής μορφής του ομοσπονδιακού κράτους, να αντιμετωπιστεί το θέμα το κυπριακό με μεγάλη αποτελεσματικότητα διότι πράγματι στο σύστημα αυτό το ομοσπονδιακό εξασφαλίζονται οι τοπικές ιδιαιτερότητες από τη μια πλευρά και από την άλλη η ύπαρξη μιας κεντρικής εξουσίας, η οποία έχει τη διαχείριση σε διεθνές επίπεδο.

3. Το Ενιαίο Κράτος

Η τρίτη μορφή είναι η μορφή του ενιαίου κράτους. Μιλάμε για ενιαίο κράτος και εννοούμε το κράτος στο οποίο, η ίδια η κρατική εξουσία ασκείται ενιαία σε όλη την επικράτεια. Με άλλη διατύπωση, αυτό το ενιαίο κράτος εμφανίζεται ως μια συμπαγής ενιαία κρατική οντότητα, η οποία δεν διαιρείται σε περισσότερα ομόσπονδα κρατίδια. Επομένως στο ενιαίο κράτος δεν υπάρχουν οι περισσότερες εξουσίες των ομόσπονδων κρατιδίων. Η απόδοση της μορφής του ομοσπονδιακού κράτους εξαρτάται από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Πολλά κράτη έχουν διατηρήσει τη μορφή του ενιαίου κράτους ανάμεσα σε αυτά και η Ελλάδα για λόγους κυρίως ιστορικούς.

Είναι αλήθεια ότι η μορφή του ενιαίου κράτους και το αποδίδει κι ο όρος, είναι εκείνη η οποία ενισχύει περισσότερο την κρατική ενότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και στο ομοσπονδιακό κράτος δεν υπάρχει το στοιχείο της ενότητας. Απλά ενισχύεται περισσότερο στο ενιαίο και οι αποκεντρωτικές τάσεις ελέγχονται περισσότερο στο πλαίσιο μιας ενιαίας κρατικής οργανωτικής δομής.

Αλλά και μέσα στο πλαίσιο του ενιαίου κράτους θα ήταν λάθος να νομίζει κανείς ότι το κυπριακό ζήτημα δεν μπορεί να βρει τη λύση του. Διότι και τα ενιαία κράτη δεν είναι ενιαία στην κυριολεξία του όρου και στην ουσία του. Διαιρούνται σε περισσότερα τμήματα. Η διαίρεση αυτή σε διάφορα τμήματα από νομική άποψη μπορεί να γίνει με δύο βασικούς τρόπους.

Ο πρώτος τρόπος είναι της διοικητικής περιφέρειας. Ένα κράτος μπορεί να διαιρεθεί σε περισσότερες διοικητικές περιφέρειες, όπως λόγω χάριν η Ελλάδα είναι διαιρεμένη σε δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες.

Η πλέον όμως αποκεντρωτική – με την ευρύτερη έννοια του 'ρου - μορφή οργάνωσης είναι εκείνη των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Είναι η δεύτερη μορφή οργάνωσης από άποψη δημοσίου δικαίου. Σε ένα ενιαίο κράτος λοιπόν υπάρχουν οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίοι μάλιστα απολαμβάνουν και συνταγματική εγγύηση. Επομένως και οι ιδιομορφίες του Κυπριακού ζητήματος θα μπορούσαν πράγματι να βρουν την λύση τους, πιστεύω, απόλυτα και με πάρα πολύ καλό τρόπο μέσα από την οργάνωση σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού, όπως υπάρχουν, αλλά και δευτέρου βαθμού. Φανταστείτε δηλαδή δύο μεγάλους δευτεροβάθμιους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίοι θα μπορούσαν να υπάρχουν στην Κύπρο, ένας στο βορρά και ένας στο νότο, για παράδειγμα στο πλαίσιο ενός ενιαίου κράτους. Οι αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί μπορούν να διασφαλίσουν τις ιδιαιτερότητες του τοπικού πληθυσμού και μια άριστη συνεργασία με την κεντρική εξουσία.

Κυρίες και κύριοι,

Αναζητώντας την ορθότερη λύση του Κυπριακού, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας, όπως είπα και πριν, ότι δεν είναι μόνο ζήτημα νομικό, αλλά κυρίως θέμα πολιτικής βούλησης. Διότι όλες οι βασικές οργανωτικές μορφές - και μιλώ κυρίως για τις δύο τελευταίες, που αποτελούν μορφές κρατών και όχι διακρατικούς οργανισμούς - μπορούν να δώσουν άριστες λύσεις στο κυπριακό ζήτημα. Άρα λοιπόν δεν υπάρχει ζήτημα νομικό αλλά κυρίως, πολιτικό το θέμα. Τελειώνω με αυτά για τις μορφή των κρατών για να προχωρήσω στην τρίτη ενότητα της σημερινής μου ομιλίας, που είναι οι μορφές των πολιτευμάτων.

III. Μορφές Πολιτευμάτων και Κυπριακό

1. Προεδρικό και Κοινοβουλευτικό σύστημα

Με τον όρο «πολίτευμα» εννοούμε, μια συγκεκριμένη μορφή κατανομής της κρατικής εξουσίας, οργάνωσης και τρόπου άσκησης της. Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο γίνεται λόγος για «κυβερνητικό σύστημα» αναφορικά προς τις σχέσεις των τριών κρατικών οργάνων, του αρχηγού του κράτους, της κυβέρνησης και του κοινοβουλίου. Δύο είναι τα κυβερνητικά συστήματα, το προεδρικό και το κοινοβουλευτικό. Η σημερινή επιστήμη καταλήγει σε αυτή τη βασική διάκριση με κριτήριο το κατά πόσον η κυβέρνηση εξαρτάται από το κοινοβούλιο ή αν αντίθετα εξαρτάται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Το λεγόμενο «σύστημα της κυβερνώσας βουλής», δεν είναι κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερο σύστημα κοινοβουλευτικής οργάνωσης, απλά αποτελεί πρόωρη εμφάνιση εξελιγμένου κοινοβουλευτικού συστήματος, σε περιόδους αναταραχής, όπως έγινε στην Ελλάδα και αλλού.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα ξεκίνησε από τη Μ. Βρεταννία. Αυτό δεν σημαίνει, ότι εμείς όλοι αντιγράψαμε το κοινοβουλευτικό σύστημα της Αγγλίας. Τα πολιτεύματα δεν αντιγράφονται απλά οι ιδέες επεκτείνονται και προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας. Θέλω να σας διαβεβαιώσω ότι η Ελλάδα έχει το δικό της κοινοβουλευτικό σύστημα στην κυριολεξία του όρου. Θα περίμενε κανείς στην Κύπρο, η οποία είναι ιδιαίτερα επηρεασμένη από την Αγγλία να συναντήσει το κοινοβουλευτικό κυβερνητικό σύστημα, διότι η Αγγλία υπήρξε η μητέρα του κοινοβουλευτικού συστήματος. Εντούτοις στη Κύπρο εφαρμόζεται προεδρικό σύστημα και η λειτουργία του θεωρείται ότι έχει αποδώσει θετικά αποτελέσματα. Ενόψει των ειδικών συνθηκών του κυπριακού το προεδρικό σύστημα θεωρείται κατάλληλο και ασφαλές. Δεν θα σχολιάσω στο σημείο αυτό τη συγκεκριμένη θέση. Σταματώ εδώ και αν θέλετε, μπορούμε αργότερα να το συζητήσουμε. Έρχομαι τώρα στη δεύτερη υποενότητα του τρίτου μέρους, αυτή που αφορά την δημοκρατία.

2. Δημοκρατία και αντιπροσωπευτικό σύστημα

Όπως γνωρίζετε ο Αριστοτέλης διέκρινε τρεις βασικές μορφές πολιτευμάτων, που μπορούν, νομίζω, να συνοψισθούν σε δύο. Υπάρχουν λοιπόν δύο ειδών πολιτεύματα, το αντιπροσωπευτικό σύστημα και η δημοκρατία. Αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι το σύστημα εκείνο, στο οποίο άλλοι αποφασίζουν «αντί του λαού», «αντί του προσώπου» και για αυτό άλλωστε λέγεται «αντιπροσωπευτικό». Υπάρχουν πολλά είδη αντιπροσωπευτικού συστήματος: μια δικτατορία είναι αντιπροσωπευτικό σύστημα, μία βασιλεία είναι αντιπροσωπευτικό σύστημα. Αλλά και η ανάδειξη αντιπροσώπων εφοδιασμένων με την ελεύθερη εντολή είναι βέβαια η πιο «ήπια», η πιο εξελιγμένη μορφή αντιπροσωπευτικού συστήματος, δεν παύει όμως να αποτελεί και αυτή «αντιπροσωπευτικό σύστημα» στη κυριολεξία του όρου. Όταν λοιπόν άλλοι αποφασίζουν αντί του λαού μιλάμε για αντιπροσωπευτικό σύστημα.

Ενώ το αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι σύστημα «δυτικού τύπου», από την άλλη πλευρά, η δεύτερη μορφή πολιτεύματος, η Δημοκρατία είναι απόλυτα ελληνική. Διότι η δημοκρατία κυρίες και κύριοι, γεννήθηκε μόνο στην Ελλάδα. Δεν γεννήθηκε αλλού. Είναι απόλυτα ελληνικό πολίτευμα. Τι είναι δημοκρατία; Δεν υπάρχουν πολλά είδη δημοκρατίας, όπως συνήθως λέγεται. Η δημοκρατία έχει μια μόνο μορφή. Όπως έγραψε ο Αριστοτέλης, Δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο «δήμος εστί ο κρατών», είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός παίρνει ο ίδιος τις αποφάσεις για τα θέματα που τον αφορούν. Όταν άλλοι παίρνουν τις αποφάσεις «αντί του λαού», αυτό δεν είναι δημοκρατία, είναι αντιπροσωπευτικό σύστημα.

Γνωρίζετε ότι τα πάντα ρει, άρα και τα πολιτεύματα ρει. Τα πολιτεύματα δεν είναι «εγκεφαλικά» δημιουργήματα, αλλά δημιουργήματα της ιστορίας. Γι αυτό και η γένεση του αντιπροσωπευτικού συστήματος, διακόσια περίπου χρόνια πριν, δεν ήταν ασφαλώς τυχαία. Τίποτε δεν είναι τυχαίο στην ιστορία. Η ιστορία κινείται πράγματι με νόμους όπως με νόμους κινείται και η φύση, και ο ανθρώπινος παράγοντας μπορεί,

αν θέλετε, να επιταχύνει ή να επιβραδύνει την ιστορική εξέλιξη δεν μπορεί όμως ποτέ να την αποτρέψει. Αυτό μας διδάσκει η ίδια η ζωή. Το αντιπροσωπευτικό σύστημα λοιπόν - ως αντιπροσωπευτικό σύστημα εκλεγμένων αντιπροσώπων, σε αυτό μόνον αναφέρομαι πλέον - εγκαθιδρύθηκε μετά την Γαλλική Επανάσταση σε όλη σχεδόν την Ευρώπη και επεκτάθηκε σε όλο τον κόσμο. Είχε ξεκινήσει προηγουμένως από την Αγγλία και από την Αμερικάνικη Επανάσταση.

3. Η Δημοκρατία των Πολιτών

α) Η νομοτελειακή μετάβαση στη Δημοκρατία των Πολιτών

Διακόσια χρόνια μετά αυτό το οποίο με βεβαιότητα μπορούμε να πούμε, είναι ότι το αντιπροσωπευτικό σύστημα έχει εκπληρώσει τον ιστορικό του κύκλο. Είναι σήμερα ένα σύστημα το οποίο τελειώνει, ένα σύστημα το οποίο υποχωρεί καθημερινά και δίνει πλέον την θέση του σε ένα νέο πολίτευμα το οποίο ιστορικά δημιουργείται και θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «δημοκρατία των πολιτών». Μα θα μου πείτε, δημοκρατία των πολιτών δεν είναι ταυτολογία; Υπάρχει άλλη δημοκρατία εκτός από την δημοκρατία των πολιτών; Έχετε δίκιο. Είμαστε όμως αναγκασμένοι να το πούμε, διότι χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι, που δημιουργούν σύγχυση, διότι κατά κυριολεξία δεν υπάρχει δημοκρατία αντιπροσώπων, υπάρχει μόνο δημοκρατία των πολιτών.

Πως καταλήγουμε στο συμπέρασμα αυτό για τη νομοτελειακή μετάβαση από το αντιπροσωπευτικό σύστημα στη Δημοκρατία των πολιτών; Δεν θα είναι της παρούσης να αναπτύξω αναλυτικά αυτό το ζήτημα. Εντελώς συνοπτικά, σαν επικεφαλίδα, θα έλεγα, ότι οι ιστορικοπολιτικές συνθήκες πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε το αντιπροσωπευτικό σύστημα δεν υπάρχουν πλέον. Σήμερα πάρα πολύ απλά, οι λαοί έχουν ένα άλλο, πολύ ανώτερο βιωτικό και διανοητικό επίπεδο. Μιλάμε πλέον όχι για αντιπροσώπους ποιότητας όπως στο παρελθόν, αλλά για λαούς ποιότητας, για λαό ποιότητας, ο οποίος διεκδικεί συμμετοχή στην άσκηση της εξουσίας.

β) Οι θεσμοί άμεσης Δημοκρατίας ως απάντηση στη κρίση

Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο, κυρίες και κύριοι, ότι στον πολιτικά πολιτισμένο κόσμο, στον ευρωπαϊκό χώρο λόγου χάριν, γίνεται πάρα πολύ συχνά κάποιο δημοψήφισμα με το οποίο ο λαός συγκεκριμένου κράτους παίρνει ο ίδιος την απόφαση για κάποιο βασικό ζήτημα που τον αφορά. Έτσι για παράδειγμα πριν δύο μήνες έγινε δημοψήφισμα στην Γαλλία για την σύντμηση της πολιτικής θητείας του Προέδρου από επτά σε πέντε χρόνια. Την ίδια ημερομηνία, 23 Σεπτεμβρίου, έγινε δημοψήφισμα στη Νορβηγία για την είσοδο ή μη της χώρας στην ζώνη του ευρώ. Την ίδια ημερομηνία έγινε στην Ελβετία δημοψήφισμα για πέντε θέματα - θα μου πείτε, ότι στην Ελβετία γίνεται κάθε μήνα δημοψήφισμα - ανάμεσα στα οποία ήταν και ο περιορισμός της εισόδου νομίμων βέβαια μεταναστών στη χώρα στο 18%. Στην Αγγλία, λόγου χάριν, έγινε δημοψήφισμα, όπως γνωρίζετε, για το να παραμείνει ή όχι η Αγγλία στην Κοινή Αγορά. Όλες οι βασικές αποφάσεις λαμβάνονται σήμερα στον πολιτικά πολιτισμένο κόσμο από τα εκλογικά σώματα. Στην Ελλάδα δυστυχώς είναι κάτι το οποίο δεν συνέβη ακόμα. Έχουμε βέβαια στην Ελλάδα εννέα δημοψηφιστικές διαδικασίες, δεν θα τις αναλύσω αυτή την στιγμή, ούτε τον χρόνο έχω, εκτός αν με ρωτήσετε μετά στην πορεία της διαδικασίας. Το τελευταίο δημοψήφισμα είναι και εκείνο που καθιέρωσε και το πολίτευμα της χώρας ως προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Το δημοψήφισμα του 1974, το οποίο είναι και το μόνο δημοψήφισμα του οποίου το αποτέλεσμα δεν αμφισβητήθηκε σοβαρά. Το Ελληνικό Σύνταγμα, προβλέπει το θεσμό του δημοψηφίσματος στο άρθρο 44παρ2. Αυτό ακριβώς σημαίνει ότι το πολίτευμα της χώρας δεν είναι αντιπροσωπευτική δημοκρατία, δεν είναι βέβαια ούτε άμεση δημοκρατία. Είναι αυτό που λέμε στο συνταγματικό δίκαιο «μικτή δημοκρατία». Μικτή δημοκρατία υπάρχει όταν το Σύνταγμα καθιερώνει την αντιπροσωπευτική αρχή, όμως προβλέπει και θεσμούς άμεσης δημοκρατίας. Και ναι μεν το Σύνταγμα μας δεν προβλέπει συγκεκριμένες περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να γίνεται δημοψήφισμα, δεν εξαναγκάζει την εκάστοτε κυβέρνηση να κάνει δημοψήφισμα για ένα συγκεκριμένο θέμα. Αυτό όμως δεν σημαίνει από την άλλη πλευρά ότι μπορεί να μην γίνεται δημοψήφισμα για κανένα θέμα, διότι σε τελική

ανάλυση και μακροχρόνια η πρακτική αυτή θα οδηγούσε σε αλλοίωση του πολιτεύματος, δηλαδή από μικτή δημοκρατία όπως ορίζει το Σύνταγμά μας, στο αμιγές αντιπροσωπευτικό σύστημα, όπως ήταν στο παρελθόν. Όταν μιλάμε για διεξαγωγή δημοψηφισμάτων δεν εννοούμε, ότι θα πρέπει να γίνεται δημοψήφισμα για κάθε ένα ζήτημα. Ασφαλώς δημοψηφίσματα θα πρέπει να γίνονται για πολύ σοβαρά θέματα. Δεν υπάρχει ευκολότερος τρόπος για να εκφυλίσεις ένα θεσμό, από το να τον χρησιμοποιήσεις πάρα πολύ συχνά. Κάντε εκλογές τρεις φορές σε ένα χρόνο να δείτε ποια θα είναι η συμμετοχή σε τελική ανάλυση. Άρα οι θεσμοί θα πρέπει να διαφυλάττονται σαν πολύτιμο αγαθό και θα πρέπει να κάνουμε χρήση των θεσμών με μεγάλη περίσκεψη και προσοχή.

Οι θεσμοί άμεσης δημοκρατίας είναι τρεις: το δημοψήφισμα, η ανάκληση και η νομοθετική πρωτοβουλία πολιτών δηλαδή η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία. Και ανέφερα ιδιαίτερα τον θεσμό του δημοψηφίσματος, διότι αποτελεί τον θεσμό των θεσμών, το κριτήριο για την ύπαρξη και το επίπεδο δημοκρατίας σε ένα τόπο. Δημοκρατία και δημοψήφισμα συνδέονται πάρα πολύ στενά. Δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός παίρνει ο ίδιος τις αποφάσεις. Δημοψήφισμα είναι μια απόφαση του λαού. Άρα η διαφορά ανάμεσα στο δημοψήφισμα και στην Δημοκρατία δεν είναι εννοιολογική αλλά ποσοτική. Όσο δηλαδή περισσότερα δημοψηφίσματα – στο πλαίσιο της ορθής και λελογισμένης χρήσης του θεσμού - τόσο περισσότερη δημοκρατία. Αντίθετα όσο λιγότερα δημοψηφίσματα, τόσο λιγότερη δημοκρατία.

Οι θεσμοί άμεσης Δημοκρατίας – και κυρίως το δημοψήφισμα - αποτελούν την μόνη απάντηση στην γενικότερη κρίση που μας περιβάλλει, η οποία είναι μεταξύ άλλων κρίση πολιτική, είναι κρίση θεσμών, κρίση αξιών. Και το παράδοξο είναι ότι όσο αυτή η κρίση του αντιπροσωπευτικού συστήματος μεγαλώνει, τόσο πιο κοντά είναι η δημοκρατία των πολιτών. Δύο γνωστά ιστορικά παραδείγματα επιβεβαιώνουν αυτή την διαπίστωση.

Στις αρχές του αιώνα στη Καλιφόρνια, όπου πλέον η εξαγορά, η διαφθορά είχε φθάσει στο αποκορύφωμά της, μια ομάδα πολιτών κατόρθωσε να τοποθετήσει στην διαδικασία αναθεώρησης του συντάγματος μία διάταξη για το δημοψήφισμα με πρωτοβουλία πολιτών,

δηλαδή το δημοψήφισμα στου οποίου τη διεξαγωγή είναι υποχρεωμένη να προχωρήσει η κρατική εξουσία, εφόσον συγκεντρωθεί ένας αριθμός υπογραφών. Από τότε η Καλιφόρνια των ΗΠΑ αποτελεί λαμπρό παράδειγμα εφαρμογής θεσμών άμεσης δημοκρατίας παγκοσμίως. Και αν αναλογιστεί κανείς ότι η Καλιφόρνια είναι πέντε φορές μεγαλύτερη από την Ελβετία σε πληθυσμό και πολύ περισσότερη σε έκταση αντιλαμβάνεστε την μεγάλη σημασία αυτής της εξέλιξης. Δεύτερο ιστορικό παράδειγμα αυτής της μορφής μας παρέχει η γειτονική Ιταλία. Το ιταλικό Σύνταγμα του 1948, περιέχει διάταξη που προβλέπει το δημοψήφισμα με πρωτοβουλία των πολιτών, διάταξη η οποία για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν είχε ενεργοποιηθεί. Η διάταξη ενεργοποιήθηκε μόνο μετά την έκρηξη της διαφθοράς στην γειτονική αυτή χώρα. Και από τότε μέχρι σήμερα δηλαδή σε τριάντα περίπου χρόνια έχουν κληθεί οι Ιταλοί σε δώδεκα-δεκατρία δημοψηφίσματα και έχουν απαντήσει σε τριανταοκτώ συνολικά ερωτήματα. Η αξιοθαύμαστη πολιτική σταθερότητα, η οποία εξασφαλίζεται παρά την εναλλαγή βραχύβιων κυβερνήσεων στην εξουσία –όπως ακριβώς στην Ιταλία - αποτελεί ένα λαμπρό παράδειγμα συμβολής των θεσμών άμεσης δημοκρατίας στην πολιτική πορεία ενός τόπου.

Το υγιέστερο που υπάρχει σε μια κοινωνία, είναι ο μέσος άνθρωπος, ο οποίος και αποφασίζει με τη δημοψηφισματική διαδικασία. Είναι το ίδιο το επιχείρημα του Αριστοτέλη, ο οποίος, τάχθηκε υπέρ του δημοκρατικού πολιτεύματος, διότι όπως είπε, τους λίγους μπορείς να τους διαφθείρεις με χάρες, ρουσφέτια και με χρήματα. Δεν μπορείς όμως να διαφθείρεις τους πολλούς. «Ευδιαφθορότεροι γαρ εισίν οι ολίγοι των πολλών», όπως γράφει ο Αριστοτέλης και αυτή ακριβώς είναι και η δύναμη του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Όταν μιλάμε για δημοψήφισμα δεν εννοούμε μόνο δημοψήφισμα σε κεντρικό επίπεδο, πανελλαδικό ή παγκυπριακό, αλλά και για δημοψήφισμα σε τοπικό αλλά και επαγγελματικό επίπεδο. Έτσι λόγω χάριν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα έχουν διεξαχθεί και με τη σύμπραξη της Ένωσης Ενεργών Πολιτών επτά- οκτώ τοπικά δημοψηφίσματα σε επίπεδο Δήμου, όπως στην Νέα Φιλαδέλφεια που ψήφισαν πολλές χιλιάδες ψηφοφόρων για την ανάπτυξη του άλσους, στην Ανδρίτσεινα για το ζήτημα των φυλακών, στο Ρίο, της Αχαΐας κλπ.

Το δημοψήφισμα είναι ο θεμελιώδης, δημοκρατικός – ελληνικός θεσμός, ο οποίος παρέχει συνολική πολιτική λύση. Το δημοψήφισμα δημιουργεί πολιτική σταθερότητα. Δεν αλλάζουν εύκολα οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τον λαό τόσο εύκολα όσο αλλάζουν οι αποφάσεις των κυβερνήσεων. Η πολιτική σταθερότητα οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε οικονομική σταθερότητα και η οικονομική σταθερότητα οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε πολιτική.

γ) Δημοψήφισμα για το Κυπριακό

Αυτή λοιπόν είναι η τρίτη πτυχή του προβλήματος, η οποία συνδέεται και αυτή από την πλευρά της ως μορφή πολιτεύματος άμεσα με το κυπριακό ζήτημα. Όποια λύση και να δοθεί το Κυπριακό, δεν μπορεί παρά να περάσει από δημοψήφισμα, από την έγκριση του Κυπριακού Λαού. Μόνο το δημοψήφισμα επιτελεί κατά τον καλλίτερο τρόπο, τριπλή, ειρηνευτική, ενοποιητική και σταθεροποιητική λειτουργία, εξασφαλίζοντας τις ανάλογες επιθημητές καταστάσεις. Η δημοκρατία είναι το μόνο πολίτευμα το οποίο εξασφαλίζει καλύτερα από οποιοδήποτε άλλο την ενότητα του λαού. Και η ενότητα του λαού στην Κύπρο είναι αναγκαία περισσότερο από ποτέ άλλοτε. Ιδιαίτερα σοβαρά ζητήματα δεν μπορούν σήμερα σε μια χώρα με κάποιο έστω επίπεδο πολιτικού πολιτισμού να διευθετηθούν με αποτελεσματικότητα και προοπτική να αντέξουν στο χρόνο, αν δεν αποφασιστούν με τη συμμετοχή του ίδιου του Λαού. Η συγκατάθεση, η συναίνεση, ο consensus του λαϊκού παράγοντα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την λήψη, αλλά και για τη διατήρηση και ευόδωση των θεμελιωδών τουλάχιστον αποφάσεων. Απαραίτητη είναι ασφαλώς η ουσιαστική και διαρκής ενημέρωση του κυπριακού λαού, ώστε να αποφασίσει υπεύθυνα ασκώντας το κυριαρχικό του δικαίωμα.

Οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού δεν μπορεί παρά να περάσει από τη διαδικασία του Δημοψηφίσματος. Δεν φαντάζομαι, ότι θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνιμη λύση στην Κύπρο χωρίς επικύρωση ή έγκριση της όποιας απόφασης από το εκλογικό σώμα. Ουσιαστική λύση του Κυπριακού ερήμην του Κυπριακού Λαού δεν είναι δυνατή.

Επίλογος

Συνοψίζοντας: Το Κυπριακό είναι θέμα, που αφορά την Διεθνή Κοινότητα, θέμα του οποίου η λύση προϋποθέτει την ανάλογη πολιτική βούληση και όχι την εξαίρεση της Κύπρου από την εφαρμογή των αποφάσεων του ΟΗΕ ή από την ανάληψη δράσης υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οποιαδήποτε οργανωτική λύση πρέπει οπωσδήποτε να βασίζεται στην ελεύθερη και ακώλυτη απόλαυση και άσκηση των ανθρωπίνων και όλων των συνταγματικών δικαιωμάτων. Το Κυπριακό μπορεί να βρεί αποτελεσματική λύση στο οργανωτικό πλαίσιο του ενιαίου κράτους όχι όμως και στο πλαίσιο της ομοσπονδίας κρατών (συνομοσπονδίας). Το Ομοσπονδιακό Κράτος συγκεντρώνει επίσης πολλά πλεονεκτήματα και προϋποθέσεις αποτελεσματικής λειτουργίας και απομακρύνει πολλά από τα μειονεκτήματα άλλων λύσεων. Βιώσιμη λύση του Κυπριακού δεν μπορεί να δοθεί παρά μόνο με ελεύθερο Δημοψήφισμα, που θα διεξαχθεί μετά από ουσιαστική ενημέρωση του Κυπριακού Λαού που θα ψηφίσει σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας.

Σας ευχαριστώ πολύ

Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος